

Forfatter: Heiberg, Johanne Luise

Titel: 1. Del : 1812-42

Citation: Heiberg, Johanne Luise: "1. Del : 1812-42", i Heiberg, Johanne Luise: *1. Del : 1812-42*, udg. af AAGE FRIIS ; ELISABETH HUDE ; ROBERT NEIENDAM ; JUST RAHBEK , 1944, s. 69. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-heibfr05val-shoot-idm139983404530592.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: 1. Del : 1812-42

"ELVERHØI".

Frederik den Sjettes Datter Vilhelmines Formæling var bestemt til November Maaned (1828). Heiberg var anmodet om at skrive et Stykke, som i den Anledning skulde gives i det kongelige Theater, og han skrev sin "Elverhøi". Heri skulde jeg udføre Agnete. Da det var en versificeret Rolle, bad Nielsen mig komme til sig, for at han kunde veilede mig heri. Saa snart Herman hørte dette, blev han rent ude af sig selv og forbød mig paa det Strengeste at indfinde mig hos Nielsen, hverken med denne eller nogen anden Rolle. Hvad skulde jeg nu gjøre? Det vilde have været en uhørt Dristighed at sige til Nielsen, at jeg ikke ønskede den Hjælp, han af Godhed tilbød mig. Ogsaa min gamle Lærer, Lindgreen, vidste jeg, vilde tage det meget ilde op, om jeg gik til Nielsen og ikke til ham med Rollen. Jeg opsatte derfor at gaa til Nielsen fra Dag til Dag, indtil han en Aften kom til mig paa Theatret og spurgte mig: "Hvad det skulde betyde, at jeg ikke kom til ham? - Kom nu i Morgen Formiddag, inden Prøven paa Stykket", tilføjede han, "det er den høie Tid." Jeg gik da næste Morgen til ham med et tungt Sind. Da jeg gik fra ham for at begive mig til Prøven af Stykket, faldt Veien gennem Lille Kongensgade. Her stod Herman med Et for mig. Bleg, med zitrende Læber kunde han knap tvinge disse Ord frem: "Hvor kommer du fra?" - "Fra Nielsen," svarede jeg frimodig men ængstelig, thi jeg saae, i hvilken Tilstand han var. "Farvel," udbrød han, "mig ser du aldrig mere!" og han forsvandt hurtigt bag det første Hjørne. Med hvilket Sind og i hvilken Stemning jeg prøvede hin Dag, veed kun Gud. Jeg troede virkelig, at han var gaaet lige fra mig for at berøve sig Livet. Paa Prøven kom Lindgreen hen til mig og var vred og spydig, fordi jeg ikke havde været hos ham med Rollen, men tyede til Andres Hjælp. Ogsaa Heiberg spurgte mig, hvorfor jeg var gaaet til Nielsen med denne Rolle: "Han har lært Dem at declamere den", sagde han, "havde De fulgt Deres egen Følelse, var det blevet meget bedre." Saaledes havde jeg gjort Alle imod ved dette Skridt. Næste Dag fik jeg et Brev fra Herman, der var mere besindigt end hans Opførsel paa Gaden. Han kom om Aftenen saa bleg og bedrøvet, at han atter forskrækkede mig, og nu paafulgte en af disse Forsoningsscener, 70 som jeg desværre havde altfor mange af. Jeg maatte nu høitideligt love ikke oftere at gaa til Nielsen med nogen Rolle. Herman havde vel mærket min ungdommelige Interesse for Nielsen, og derfor frygtede han denne Mand fremfor Alle.

"Elverhøi" gjorde en overordentlig Virkning fra Scenen. Det romantiske Stof i Forening med de skønne, nordiske Sange greb Nationalfølelsen. Denne Følelse førtes nu over paa den sidste patriarkalske Konge af den oldenborgske Stamme, den elskelige Frederik den Sjette. Jeg ser endnu for mine Øine den gamle Konge med det snehvide Haar, som han ved den første Forestilling af Stykket sad i sin Loge, dybt rørt over de Allusioner, der findes i Skuespillet til ham og hans Slægt, og som Publikum greb med stormende Jubel. Det sørgelige Resultat af denne kongelige Formæling, hvortil der knyttedes saa mange og store Forhaabninger, kjender Enhver. Det skønne nationale Skuespil blev saaledes det eneste reelle Udbytte af denne Pagt. At Stykket gjorde saa stor Lykke og Opsigt, vakte atter Heibergs Misundere af deres Dvale. Man paastod, at Stykket var Intet, men at det var Kuhlaus Musik, som ene og alene havde gjort dets Lykke. Kuhlaus Musik! Massen er saa uvidende - og det har den Lov til at være - men at Critici høre til Massen, heri ligger det Sørgelige. Mængden tror i Almindelighed, at denne Art af Skuespil med Sang i bliver til paa følgende Maade: Digteren skriver Stykket, og Componisten sørger for Musiken. Dette gjælder vel om Operaen, men ingenlunde om den Art af Skuespil som "Elverhøi". Heibergs musikalske Sans og Kundskab hjalp ham til at vælge de rette Melodier, som alle paa een nær vare gamle danske og svenske Folkemelodier. Kuhlau havde saa lidt hermed at gjøre, at han ikke havde Anelse om, hvilke Melodier Heiberg vilde benytte, før denne bragte ham Text og Musik. I Valget af Melodierne, og hvorledes Texterne slutte sig til disse, deri ligger jo Hovedvirkningen; og hvorledes denne skal opnaas i sin Forbindelse med Stykkets Toneart, kan jo alene bestemmes af Digteren, for hvis Phantasi Stykket staar i sin Helhed. Man hørte ofte Folk sige: "Hvad var dette Stykke uden Sangene?" Men det faldt Faa ind at vende Spørgsmaalet om og sige: "Hvad vare disse Sange uden Stykket?" Begge hørte sammen ligesom Belysningen til et Maleri! tag denne bort, og Maleriet er et Andet. At den geniale Kuhlau opfattede det Givne i sin Helhed og med et aabent og trofast Digtersind, har han viist ved at behandle det, der blev ham overleveret, med Omhu, Indsigt og Genialitet; og at han selv var grebet af Stykkets Trylleri, lyder ud af den Stemning, der gaar igjennem Ouverturen og den første Introduction, som begynder Stykket. Men hvo vakte Stemningen? Iblandt de Stykker, Heiberg skrev for Theatret, er der maaske Intet, der viser hans Mesterskab som dramatisk Forfatter i den Grad som "Elverhøi", 71 og jeg vover at paastaa, at unge Forfattere burde studere dette Stykkes Anlæg, Udførelse og Form for ret at gjøre sig klart, hvori en dramatisk Behandling af et Stof bestaar. Man lægge blot Mærke til den hele Række af Begivenheder, der ere foregaaede, forinden Stykket begynder, og som lidt efter lidt simpelt og naturligt komme til Tilskuerens Kundskab, uden at dette sker paa den trættende Maade, som saa mange Forfattere ty til, idet den ene Fortælling afløser den anden for at bibringe En Kundskab om det, som man maa vide til Handlingens Forstaaelse. Det er Kjendetegnet paa det dramatiske Geni, at man som ved et Trylleslag strax ved Teppets Opgang er inde i Illusionen, og dette er i høi Grad Tilfældet med "Elverhøi". Dernæst er Sagnet om Elverfolket paa den skønneste Maade indvævet i de virkelige Personers Handling og Liv. Overgangen fra hint til disse er saa fin og gjennemsigtig, saa naturlig, saa fri for al Svulst og Sentimentalitet, at selv den mest prosaiske Tilskuer tror paa hine Væsners Virkning og Nærværelse. Hvor poetisk skjønt er ikke begge disse Konger, Elverkongen og Dannerkongen, stillede ved Siden af hinanden!

Hvilken Illusion frembringes ikke i Elverkrattet i fjerde Akt! Agnetes Drøm bliver til Virkelighed, og Virkeligheden antager Drømmens lette, mystiske Skjær. Med hvilken Kunst er ikke Alt i Handlingen lagt tilrette, saa at Stykkets femte Akt ganske kan optages af Festen hos Walkendorff, og hvilken Virkning gjør ikke Kong Christians Komme i den glimrende Sal for med faa Ord at løse Gaadens Knude! Hvor afrundet, hvor harmonisk er den hele Opløsning af dette romantiske, fædrelandske Stof!

Jeg har ofte i senere Aar disputeret med Folk, selv saadanne, som gave sig ud for at være Critici af Profession, om dette Arbeides Værd og Betydning. Tilstaa maatte de, at Virkningen var stor, men de begreb ikke, hvorved denne Virkning tilveiebragtes. Sagen er, at naar Noget er fuldendt, da mærkes ikke Kunsten og dens Vanskeligheder, det Hele ser saa let, saa simpelt ud, at Enhver tror at kunne gjøre det efter. Det er kun det Mangelfulde, der røber Vanskelighederne; om dette sige Alle: "Hvor det dog maa være svært", medens de om det Fuldendte tro, at Kunsten er ringe. Hvor Mange have ikke havt den Følelse ved at læse Goethes smaa, lyriske Digte: "et saadant Digt kunde Du ogsaa skrive", men prøv derpaa, og det vil vise sig, om et saadant lille, som det synes, ubetydeligt Digt lader sig eftergjøre. Heiberg skrev dette Drama med al den Kjærlighed, han følte for Frederik den Sjette, og med al den Danskhed i Sindet, hvoraf han var gjennemtrængt. Han hang ved denne Konge med en tro Undersaats Ærbødighed og Hengivenhed. Og hvo maatte ikke elske denne aabne, hjertelige, menneskelige Natur, naar man blot een Gang havde havt Leilighed til at se ind i dette lyse, trofaste Øie? En Konge, der ikke gav sig ud for mere, end han var, der ikke pralede og 72 leflede med Egenskaber, han i sin Beskedenhed følte, at han ikke besad, der førte sit Scepter mildt, og hvis Hjerte og sande Menneskelighed lærte ham at lytte til og føle for Andres Sorger og Smerter - Sorger, som han blot kunde kjende gjennem sit varme Hjertes Følelse -, hvis Øre stod aabent for Alle, der bekymrede og sørgmodige henvendte sig til ham om Hjælp og Trøst. Hvo af hans Undersaatter vidste ikke, at der var En, man kunde ty til i Nød og Modgang, som faderlig vilde hjælpe, hvis Hjælp var mulig? Hvor følte man ikke efter hans Død, at Pladsen var tom, og at det nu hed: Hjælp dig selv! Ogsaa jeg havde fra Lille af havt stor Kjærlighed til Frederik den Sjette. Og, underligt nok! Fra Barn af have mine Drømme ideligt dreiet sig om ham og hans Hus. I Drømme hørte jeg bestandigt til hans nærmeste Omgivelse, har i Søvne drukket The med ham, Dronningen, Prinser og Prinsesser; siddet og ført lange, fortrolige Samtaler med ham til langt ud paa Natten, taget tilsidst mit Lys, sagt ham Godnat og gaaet til mit Værelse i Slottet. Og alt dette uden mindste Forundring, thi det syntes mig at være ganske i sin Orden. Ved denne idelige Leven med Kongen i Drømme forekom han mig ogsaa vaagen saa bekjendt, at da jeg, nogle Aar efter at jeg var blevet voksen, i Virkeligheden talte med ham, var det mig kun som en Fortsættelse af vore tidligere Samtaler, og som om jeg stod lige overfor en fortrolig, gammel Ven. Dette gjorde mig saa frimodig og dristig i hans Nærhed, at jeg havde Ordet til min Raadighed, og vi skiltes hjerteligt fra hinanden.

Ogsaa min Fremstilling af Agnete behagede Publikum, uagtet mine Kunstfæller havde meget at indvende imod den. En Kjendsgerning er det imidlertid, at af de mange senere Fremstillinger i Rollen har Ingen formaaet at opfatte den romantisk lyriske Agnete saaledes, at hun som i hin Tid blev Hovedrollen i Stykket, der vakte Alles Interesse, og dette er dog altid Noget. Jeg udførte denne Rolle i 27 Aar, indtil jeg i 1855 overtog Elisabeths i samme Stykke. Strax efter Stykkets første Opførelse bragte Heiberg mig et Exemplar af samme, i hvilket han foran havde skrevet:

"Forleden sendte jeg Dig Duefjer *,
Idag jeg selv min Elverhøi Dig bringer;
Til hine trænger ingen Digter meer,
Naar Du vil hæve ham paa Dine Duevinger."

Man tror maaske, at jeg følte mig meget smigret ved denne Gave fra Digterens Haand, - men jeg modtog alt Sligt uden at tænke synderligt over, hvad Betydning der laa deri.

*